

Dispozitie naturala de a gasi acele valori care se confirma

Incetul cu incetul, vazand, selectand, lucrand se instaureaza in individ spiritul critic avizat. Un anumit mod de a judeca, clasifica, promova arhitectura. Acest anumit mod este fluid dar in acelasi timp se aduna intr-o constelatie de valori.

Decantarea valorii se face prin canalele specifice artei dar in acelasi timp la "adevarul" arhitecturii contribuie tehnica si tehnologie. Literatura de specialitate decanteaza si promoveaza acele lucrari care constituie in final referinta si excelenta. Nu putem sa ne "facem" alte criterii, locale, autarhice, decat cele ale valorilor universale.. Raportarea la valorile universale sunt singurele instrumente de selectie a valorii si in cultura natinala. Nu de mult am vazut la televizor un personaj local care-si promova o ctitorie dupa criterii personale lipsite de orice raportare la ceea ce inseamna valoare:

"Acesta lucrare o sa ia cele mai mari premii de arhitectura pentru ca este toata in granit, marmura si uitati ce ferestre mari are".

Cam acestea erau criteriile personale de trimitere in sa spre confirmarea valorii prin premii de arhitectura.

Premiile de arhitectura locale, nationale, fara "consens" pe palierul universal devin criterii lipsite de sens in lumea in care ne situam. Arhitectura din Romania are valoare si este racordata la criteriile specifice de comparare si situare in universal.

Confirmarea gandurilor personale daca nu se face prin regasirea lor in literaturae de specialitate mondiala, nu poti sa emiti judecati de valoare.

De ce aceasta nevoie acuta de valoare?

Pentru ca istoria culturii si a civilizatiei se scrie cu valori.

Analizand Atlasul mondial am constatat un continuu estetic indiferent de situarea geografica. In special locuinta individuala selectata pe criterii geografice transmite o imagine trans-frontaliera a arhitecturii "de membrana".

Casa de piatra a fost inlocuita cu casa de panou. Estetica blocului de zidarie a fost inlocuita de estetica articulatiei subansamblurilor. Arhitectura care modela locul a fost inlocuita cu arhitectura modelata de peisaj.

Deschizi o carte, un album, o revista de arhitectura si regasesti acele imagini din acest “nor” de interes.

Astazi arhitectura de valoare se constituie din zeci de realizari care nu dau un stil clar definit, nu se supun unor canoane scrise dar se regasesc intr-un consens de constituire a valorii.

Atomizarea stilurilor, a realizarilor cu valoare este alternativa la dinamica extraordinara a “comercialului”, a gustului comun, a liniei de minima rezistenta, a “cumpararii” moralei de catre establishment.

Comercialul isi doreste sa transforme imediat un obiect indiferent de valoare in obiect de vanzare. Vanzare in exces face ca un obiect de valoare sa-si piarda din valoare prin repetare. Unicitatea gestului artistic este parte din valoarea sa.

Vad aici ceva, imi place, ceea ce imi place se confirma in revista AA, El Crocris, Japan Architect, X sau Y, regasesc apoi intr-o expozitie la Centrul Pompidon, la MuzeumQuentir in Viena sau la Bienala de la Venetia adesea imaginea fara nume iar ceva mai tarziu acea imagine fara nume vehiculata un timp prin carnetele de specialitate capata un nume: Jean Nouvel, Heizg etc. (luate din Atlas).

Mas-media si in special televiziunea ar avea un rol important in promovarea acelor pareri care au discernamant daca ar fi pregatite. Din pacate kitsch-ul este adesea promovat prodromo, decorul, vorbirea, tematica sunt adesea repere subculturale. Vezi decorul emisiunilor care preiau un cadru kitsch promovand estetica bucatariei de vara, impanzit de perdelute, cutiute, dulapioare, inimioare.

Un interlocutor situat in decor kitsch este indirect receptat si prin imprumut de situare: “spune-mi langa cine stai ca sa stiu cine esti.”

Eu cred ca noi gresit consideram casele tiganesti din Romania, asa zile castele tiganesti, ca fiind Kitsch. Aceste case sunt expresia reprezentativa a unei culturi minore care se exprima in cadrul culturii romanesti. Nu sunt de blamat ci din contra ar trebui pe larg analizat acest fenomen care a aparut dupa 1990 si este probabil cea mai evidenta manifestare a libertatii de expresie din societatea romaneasca. Decenii la rand ingradirea drepturilor la expresia libera a facut ca un grup etnic considerat nomad sa nu-si poata realize cadrul de viata sperat. De aceea fenomenul este cu atat mai interesant cu cat este expresia de situare in sedentar a unor oameni care mult timp au avut modelul de locuire mobil si efemer. O faza intermediara, reprezinta asezarea rromilor la marginea satelor si a oraselor. Nu stiu daca aceasta asezare era dictata din considerente de persecutare etnica sau constituia o forma de semisedentarism,

situarea in acel spatiu de interval intre camp si asezare. In Rasnov exista de multa vreme la marginea dinspre munti a orasului un loc numit Sectorul 18 unde se insirau de-a lungul drumului, intre drum si parau, case de slaba factura materiala, dar prin anii 1950 erau deja case din caramida nearsa, facuta in tipare, din lut si paie. Aveau insa culoare, Erau vopsite in fiecare primavara in culori pe care noi le numeam tiganesti (mov, albastru, verde, galben). Era probabil modul de a se reprezenta si diferentia si totodata de a compensa marginalizarea.

Kitsch poate fi considerata acea casa care imprumuta elemente de expresie de la casele tiganesti dar care nu este locuita de oameni apartinand acestui grup etnic. Casele tiganesti s-au cristalizat intr-un model semicoerent in sensul ca apar inca migrii formale dinspre casa burgheza. Dar in ansamblu prin supralicitarea acoperisului din tabla, printr-o expresie complet libera a dispunerii materialelor pe fatade, prin "ridicarea" de la sol cu scari somptuoase casa tiganeasca s-a "asezat" in cultura etniei. Grav pentru cultura romana este abandonarea modelului occidental si a apropierei de modelul oriental. Casa tiganeasca fiind o structura formala de puternica expresie orientala deplin justificata de "nostalgia" asiatica a romilor.

Arhitectura culta cristalizand balansul occident-orient al "palatelor" brancovene a avut o buna inraurire asupra conacelor boieresti din secolele XVIII-XIX. A urmat modelul Carol I al "caselor de fronton" determinat de infuzia de meserii germani si italieni din cartiere instarite dar si de puternica inraurire formala si culturala a edificiilor publice facute sub patronaj spiritual francez. Iar asezarea Romaniei in lumea occidentala s-a fundamentat prin sincronismul modern al anilor 1920-1930 (vezi AA- arhitectura moderna).

Cu atat mai inexplicabila este astazi orientarea caselor de locuit la curte (asa numitele vile) spre modele orientale. Abandonarea modelului parizian in favoarea celui din Istanbul este mai mult decat o curiozitate, este o alterare a unei averi culturale si spirituale lasata mostenire de predecesorii nostri. Este desigur un fenomen care vine din incultura celui ce-si face casa. Locuind intr-o casa care apartine ca imagine grupului etnic al romilor chiar fara sa vrei aderi la acest grup. Imprumuti prin expresia casei tale modul lui de a se exprima si de a se reprezenta. Dar fiind lipsit de fondul formative care i-a dat expresia (sufletul tiganului, toata zestrea si bogatia sa spirituala) modelul ales ca reprezentare este o coaja fara miez. Traind zi de zi in acea coaja, miezul se va modela cojii. Posesorii de modele de locuire impropriei grupului de care apartin vor fi identificati ca apartinand grupului de imprumut.

Tigani sunt pitoresti si adevarati in hainele lor, au prestigiu ca-si apara interesele insemnele grupului minoritar iar noi printr-o inteligenta cooperare, analiza si situare trebuie sa facem delimitarile in interesul culturii si al societatii romanesti.

Cu cat fenomenul imprumutului formal de la grupul minoritar este mai mare cu atat insasi cultura romana este in pericol de a fi identificata de catre cultura occidentala cu cea a grupului minoritar.

In acest sens Tokyo este interesant prin unitatea si continuitatea imaginii arhitecturale de la periferie si pana la centru. Nu exista acea diferentiere puternica, ca la multe orase europene intre periferie si centru. Aceasta se datoreaza in primul rand permanentei primeniri a spatiului construit in secolul XX dar si atentiei acordate fatadei indiferent ca este coaja unui antrepozit sau este arhitectura spatiului reprezentativ.

Comentarii pe tema arhitecturii japoneze din AA

Atena 2004. Jocurile Olimpice. Prezenta Romaniei.

Priveam la televizor prestatiile sportivilor romani.

Ma gandeam ce extraordinara este performanta.

Ce inseamna de fapt performanta, excelenta recunoscuta si confirmata la olimpiada.

In aceste cazuri vorbim cu adevarat de valoare situata in universal.

In cadrul "spartakiadei" de la sate se confrunta oamenii ogoarelor, isi desemneaza campionii, primele locuri si laude. Suntem cei mai buni din lume art rage concluzia "simpaticul" personaj ctitor de mormane de granit cu "termopan".

Eram intr-un pub in Bucuresti, langa masa mea o tanara studenta ii comenta unei colege fotografiile recente din Paris:

Vai draga dar sa vezi ca pe aici prin ....., pe langa straduta asta draguta, au facut o chestie asa ca o fabrica, Centru Pompidon, ceva urat...

Aceste tinere nu stiau cred nimic despre divizarea lumii in doua la aparitia "minunatei-rafinarii" care este Centrul Pompidon. Au trecut de atunci peste 3 decenii. Pentru ele este urat acum.

La Yokohama, terminalul desenat de arhitectii de la Foreign Office, nu arata ca un terminal, in sensul ca nu are ceva vaporean dar instaureaza o liniste si o melancolie de

tarm prin "puntele" din lemn de ipe spalat parca de valuri si "tevide" mobilierului urban aruncate in toate directiile de furtuni.

Astazi arhitectura este resuscitata de si prin design. Nou, inca nou, mai acid decat artele plastice surori designul are mai multe resurse in lupta contra conformului.

Desi am crescut mare tot imi pun intrebari copilaresti

Nu scap si cred ca nu voi scapa niciodata de intrebarea asta cu arhitectura. Ce este, de ce este asa si nu altfel, care este?

Eu stiu cate ceva, dar incerc adesea postura celuiilalt. Iar atunci nu mai scap de intrebari.

Cred ca ceea ce ma deranjeaza si imi creeaza un discomfort ..... este ca arhitectura, la noi in Romania, nu are un aparat critic la nivelul celorlalte arte si ca atare nu se vehiculeaza "adevaruri" ci doar "ziceri" in acest domeniu. E bine si e rau. E bine ca atunci cand se scrie despre arhitectura se scrie bine, in cunostinta de cauza, e rau pentru ca nefiind multi cei care scriu nu pot acoperii.

10 septembrie 2004

Am descoperit statiunea bulgara NESSEBAR o placuta surpriza turistica in marea de similitudini si anostitati lipsite de personalitate care pot spune ca se intend din Romania si pana in Japonia.

Grecia isi pastreaza imaginea turistica alb-albastru reparand si vopsind in fiecare an un patrimoniu pitoresc intermediar.

Turcia se innoieste revenind din deriva, dar noul ei arhitectural are ceva fad, de carton.

Incetul cu incetul analizand, selectand, lucrand s-a instaurat in mine un anume mod de a judeca, clasifica, promova arhitectura. Educatia, autoeducatia, constiinta, sensul, increderea, speranta.

In consens cu Boris Groys (Fundamentalismul: cale mediana intre cultura inalta sic ea de masa – Ideea 14-2003) una dintre pozitiile de aparare ale artei poate fi pastrarea traditionalului.

Ca prin cultura de masa comercialul se acapareaza mai usor lumea este un aspect al problemei dar in acelasi timp stiu foarte bine ca mecanismele de corupere ale comercialului si “lipsa de scrupule” ii permit sa se aseze imediat si peste avangarda. Avangarda care ar fi la opusul culturii de masa si ca atare al facilului, al comercialului cu precadere.

Exista si alternative la “fundamentalism” care este “experimenta-lul”.

Iar diferenta dintre avangarda si experiment consta in faptul ca experimental se poate “adresa” (vezi opune) constructive oricarei culture minore sau majore, avangarda sau kitsch, commercial sau elita.

Experimentalul este migrator si nu este autoreferential decat pe obiectul produs. Imediat ce a iesit pe piata acest produs este considerat vinovat. Lumina ii da sens dar ii si anihileaza re-producerea. Din aceasta perspective obiectul nu are viitor ci doar prezent. Ii pastreaza prezentul prin prezenta si-si anuleaza viitorul prin absenta intrinseca a promovarii ca marca,curent, stil. Experimetul s-a consumat odata cu obiectul pe care l-a produs. Obiectul pe care l-a produs nu are nici un fel de angajament ideologic sau de grup si ca atare nu trebuie sa fie repetat pentru a inchega unul.

Este in permanenta altceva.

Ca atare istoria recenta a arhitecturii (vezi World Atlas of Architecture, Editura Phaidon, New York 2004) este scrisa in special cu arhitecturii “neasezate”: Parcurgand de la un pol la altul Terra vom remarca o anumita constanta universala de apreciere a arhitecturii dar care nu poate fi diferita ca stil ci doar ca atitudine.

Atitudine care provoaca arhitectura. In acest sens pana si arhitectii “de lable”, cei care-si construiesc o imagine a arhitecturii personale au inceput sa devieze prin alternative la propria marca (vezi Hand DeM care au iesit din rigoare incercand complicari ale minimalismului).

Constanta universala care selecteaza in final arhitectura de non-arhitectura este valoare.

In afara sau poate tocmai in interiorul luptei care se da intre cultura de masa si cultura inalta, in afara sau poate tocmai in interiorul teroilor si teoretizarilor din semantica (semn-chip-masca, vezi deasemenea Boris Groys), in afara sau poate tocmai in interiorul

Valoarea isi selecteaza operele dupa criterii greu de definit dar prezente la o analiza aprofundata a obiectului selectat. Desigur ca la cuantificarea valorii participa si vehicularea obiectului-imagina prin si in mass media. Suntem in era informatiei "aura" create de purtarea in patru zari a imaginii nu este straina de incarcarea cu valoare. In acelasi timp extreme de rar am vazut la fata locului obiecte ale caror imagine le percepuam anterior ca valori vehiculate de literatură de specialitate si care san u-mi confirme statutul de valoros.

Ma refer la valoare estetica ca la un corolar al purtării in subsidiar al tuturor celorlalte componente: morale, tehnice, de sanatate ...

Am intalnit adesea in expozitii manifestari artistice dezechilibrate purtatoare in exces ale semnelor morale sau de protest etnic sau de suparare sociala. Le consider incomplete si ca atare partial valoroase.

Cred in acele manifestari care poarta echilibrat toate insemnele atitudinii estetice.

Si din acest punct de vedere cred ca valoarea estetica a obiectelor selectate de mine in consens cu "selectia" careia ii apartin.

La Tokyo, cea mai noua realizare la scara orasului, este Roppongi Hills complex. Cele doua scari ale ansamblului: turnul si complexul din zona ....

In afara diferentelor scrise de acuratete in executie si in design-ul cladirilor de masa, intre Bucuresti si Tokyo exista o mare asemanare in morfologia urbana a anumitor zone. In sensul ca in zona centrala extinsa a Bucurestiului si in special de-a lungul bulevardelor principale in ultimii ani s-au produs insertii de cladiri noi de birouri care fac ca aceste zone sa aiba un caracter "pestrit" atat ca functiuni (constituind locuire, comert, birouri) cat si ca imagini contrastante.

Cred ca Bucurestiul inceput in interbelic ca un oras cosmopolit si contrastant ar putea sa continue aceasta atitudine ceea ce l-ar apropia mai mult de "modelul" Tokyo, decat de "modelul" Paris.

Din pacate astazi asupra Bucurestiului functioneaza modelul Instambul, care daca din punct de vedere dynamic si commercial poate fi de invidiat, urbanismul "....." este la polul opus celui "....." japonez in calitatea arhitecturii este complet subsumata criteriilor de productivitate si rentabilitate (repetabil, stereotip si anost).

Bucuresti-Tokyo prin Paris

Intr-o seara am luat masa cu cativa membri ai asociatiei de prietenie Japonia-Romania. La masa stramta pentru cate persoane eram in subsol si asa mic al Restaurantului romanesc Darie de pe Ginza. Localul este tinut de familia IGAYA. Domnul Jgaya a fost campion de schi avand chiar un loc 2 la olimpiada de iarna. Cand noi mancam in restaurantul lui (pe care de fapt il conduce mama Doamnei Jgaya). Domnul Jgaya inmana medalii la Olimpiada de la Atena, fiind de foarte multi ani membru in Comitetul Olimpic International. Cu toti oamenii care indragisera mult Romania. Ma intrebam ce le lipseste in Japonia de au facut o pasiune pentru Romania. Tinuturile noastre mai salbatice si paradoxal accesibilitatea mai lesnicioasa la astfel de surse. O cunostinta, francez-verde, indragostit si el de Romania nu s-a mai mutat aici pentru in ultima clipa a constatat ca satul romanesc o pornise pe aceeasi cale cu cel francez si nu dorea sa asiste din nou la o pierdere.

In localitatea Jamato, un fel de Riviera japoneza, de altfel asezarea cu munte in spate si hoteluri de lux adduce cu imaginea lui Monte Carlo, aici la Jamato am fost oaspeti in casa-birou a prof. Sato. Si el mare pasionat de Maramures. Fotograf si vanator si adesea, cele doua mari pasiuni in Romania. Dorea de altfel cu ardoare sa devina consul onorific al Romaniei. Diplome, medalii, fotografii si trofee din Romania ii acopereau peretii. Un tip interesant, degajat si nonconformist, atitudini pe care le avea trecute sip e cartea de vizita: samurai. Seara a dat o serata la un hotel de pe faleza. Notabilitatile orasului in frunte cu primarul au participat la o masa presarata cu momente artistice: dans si muzica cu gheise, arii din opera cu studenti la conservator, café-concert la saxofon. Nu stiu de ce dar adesea senzatia de provincie si provincialism ma incearca vis-à-vis de vizitarea Japoniei. O tara cu o economie si imagine urbana coplesitoare are adesea ceva provincial. Cred ca acest provincial in anumite situatii provine din mediu nou inca nerafinat.

Stiam ca in program aveam gheisee si baia traditionala. Gheisele au dansat ceva ce parea artificial pe un mic podium cu aer improspatat iar baia traditionala am facut-o la etajul 6, lambrizat si amenajat cu tot dichisul japonez (tatami, descaltat, mese juse, stat pe jos, lemn de bambus, chimonouri), al unui imobil in beton de 14 nivele.

De altfel pe o terasa-balcon era amenajat un colt de tara: pavaje de piatra, gradina in terase cu vegetatia din plin, foisor din lemn cu pereti glisanti, acoperisuri cu lemn de bambus, bazine in piatra si lemn din care ieseau aburi. Daca faceai o fotografie la nivelul ochiului puteai sa juri ca este luata dintr-un visat idiom japonez. Trezirea la realitate ti-o dadea privirea care scapa in cateva locuri spre etajele 20 ale blocurilor din jur. Totul insa pana la aceste devierii de perspective era perfect. La Nagoya etajul 10 al unui super hotel ridicat chiar peste gara principala avea "desenat" in tente de bej un 3D desprins din Hocusai: coridoare si separeuri traditionale, cu tavan, pereti si pardoseala care dublau sticla "termopan" si betonul aparent.

Cand am intalnit din nou aceasta dedublare a vehiculului in coaja noului la ATAMI am avut senzatia de om pacalit. De fapt ce doream. Eu stiu ce doream sau ce asteptam de la Japonia: superarhitectura la strada iar pe stradutele din spate, la periferie, pe dealuri, casute traditionale, cu lemnul mancat de carii si innegrit de aburul supelor de "midle". Mancarea care cred ca era japoneza (peste proaspat crud) ti se servea "ambalata" in decorul traditional. Ma intrebam ce este mai kitsch, kitsch-ul structural, morfologic de la noi sau ambalajul architectural perfect realizat la ei.

In timp ce localnicii mancau cu zgomot si cu spatele spre podium, gheisele isi executau cu sarg programul. Noi, invitatii romani, la primele mese trageam cu ochii spre actori dar atenti sis a nu rupem betisoarele cu care mancam. Dar amfitrionul, prof. Sato, stetea in primul rand pe un fotoliu si-si admira spectacolul. Era un boier de la tara care juca mima ceruta de expresia: ce stie taranu' ce-i sofranu'. Eu, la mijloc, eram derutat. Credeam ca actorii sunt deranjati de zgomot si lipsa de respect a celorlalti. Mi-am intors scaunul spre podium si incercam sa-l tin isonul profesorului. Gheisele s-au asezat dupa spectacol la noi la masa.

Totul avea ceva dintr-o nunta la tara la noi, in Romania. Solistele de muzica populara aduse cu bani grei de mos, imbricate ca la muzeul taranului stateau stinghere langa orasenii in costume si cravate.

"Suntem stingheri in prezenta gheiselor" spuse unul dintre noi catre o oraseanca japoneza."

" Yes!? .....?" raspunse aceasta si-si continua convorbirea despre dragostea ei pentru Romania intrerupta de remarca noastra. Nici nu sunt foarte gheise, ne-a precizat aceasta mai tarziu. –"Gheisele se gasesc numai la Kyoto".

De fapt acest text cu tenta de "neserios" este un raspuns instinctive la dorinta mea de a face o analiza a impresiilor din Japonia. In primul rand nu stiu pe ce sa ma bazez, pe ce vad sau pe ce descopar. Cineva remarca pe drept ca spargerea distantelor prin calatoriile cu avionul fac ca noi sa fim aruncati direct in lumea vizitei sin u avem timp sa ne pregatim prin demersul intuitiei spre acele lumi de la soare rasare. Drumul lung ti-ar permite o "....." de "de acasa" si o apropiere prin "pauza" de noile locuri. Neavand timp de denumire, atat din cauza scurtimii ritmului dar si cat a vizitei suntem tentati sa aplicam propriile calapoade noilor incaltari. Constatam ca nu se potrivesc. In vechime femeile isi strangeau in chingi labile picioarelor pentru a nu creste. Se considera ca trebuie sa ramana mici si delicate.

Nu stiu cum au rezolvat japonezii problema in-noirilor (dilemma nou-vechi) dar constat ca ceea ce fac nou este impecabil.

Inapoi ca inainte

Adesea faceam referire la arhitectura si urbanismul japonez bazat pe impresii din revistele de arhitectura. Desigur admiram arhitectura japoneza care desi nu si-a propus sa propage un stil anume se remarca prin anumite trasaturi comune. Rigoare linie de croiala, acuratetea detaliului, insolitul imaginii. Urbanismul japonez fiind la opusul urbanismului European in sensul ca nu este privit de sus ca proiect si se edifice din aproape in aproape prin arhitectura ..... definite prin reguli de vecinatate.

La fata locului impresia de acasa nu se regaseste. La primul contact nu agresivitatea lipsei de coerenta urbana la care te asteptai ti se releva ci rezolvarea functionala a strazii. Strada aduna si distribuie spatial si nu ordoneaza. Imediat in subsidiar citesti arhitectura de plan secund, a caselor la scara mica care se conjuga cu aceeasi forta. Aici urbanismul si arhitectura nu este "care pe care" ci unul langa altul.

Am plecat din Japonia dupa prima vizita luand cu mine nostalgia dupa Europa. Spatiul urban japonez (Tokyo, Nagoya) impecabil realizat (strada, trotuar, fatada) este fara context. Iar eu ..... formarii vietii si practicii mele contextului nu-mi gaseau reperele. Aici in Japonia contextual este .. si nu dat. La noi in Europa avem un context. In Japonia contextual este disipat. Arhitectura nu raporteaza ci se exprima. Nu negociaza ci construieste.

Bucurestiul intra in modelul European de edificare.

A doua vizita, marti, mijloc de august, dimineata pe la 11 in Paris. Orasul parka acum se trezeste. Strazile sunt putin animate iar in zona Centru Pompidon este chiar pustiu. Pe chei buchisite incep sa se deschida tarabele. Turcii sunt clienti de baza. Un oras turistic. Sub chei "plaja urbana" are atmosfera sfarsitului de septembrie pe litoralul romanesc.

La Tokyo biroul anima strada. La ora pranzului din turnurile de sticla coboara colorate de costume cu camasi albe care se raspandesc ca furnicile printre stradutele cu mici restaurante de la poalele muntilor functionaresti.

Spre miezul noptii aceleasi ..... se aduna spre gurile de metro parka aspirati.

Adesea ma intreb, dar mai acut acum dupa ce am vazut Tokyo-ul, de ce arhitectura, aceea care o vedeam in revistele de arhitectura (AA,AR,AD,JA, El Corocpis) si o visa si pentru Bucuresti nu se intampla de regula.

Am gasit un raspuns, surprinzator, tocmai la Tokyo. Ansamblul Roppongi Hills este ultima realizare intr-un oras dominat de dinamica reconstructiilor. Dupa ani de "lupta"

pentru a aduna-demola casutele de pe site-ul viitorului Tower, Di Mori, unul dintre cei mai puternici developeri din Japonia, a ridicat “a recapitulation of everything bad about 20th century architecture” dupa cum spunea Rem Koolhaas. Criteriile de minima rezistenta si globalizarea comercialului.

Iar acest lucru se intampla in Japonia, tara care a scos arhitectura din marasmul suficientei si al conformismului modern.

Daca as fi citit articolul lui Rem Koolhaas referitor la Roppongi Hills fara sa-l vad poate as fi zis ca este rautacios. Dar la parter (primele 3-4 nivele) intalnim decadenta deconstructuista (placaje de piatra post-moderna, placi mari, regasesc, dispuse dupa trasee non-rectangulare) iar turnul (30-40 nivele) incearca tot felul de pliuri nereusite la un invelis din sticla nedefinit ca volum (combinatie de suprafete cilindrice, eliptice, riglate). Bani multi, rezultate minime.

La polul opus, tot cu bani multi, o taietura proaspata a volumului si o bucurie de texturi, culori si transparente: Magazinul Prada (Herzog si De Meur) din zona Shibuya. La mijloc, intre cele doua Tokyo International Forum impecabila realizare tehnica si volumetrica dar din tone de profile metalice banuit de ceva pact secret cu comercialulu: un imens schelet de corabie, cocotat in varful a doi stalpi-suveica, domina spatial interior si exterior.

De unde aceasta dorinta napraznica de a eticheta, clasifica, pune in balanta, judeca, categorisi?

De unde aceasta teama vizuala de comercial?

De fapt cuvantul comercial a devenit bau-bau-ul arhitecturii elitiste dar si neputinta ei.

La Lubliana, arhitectii sloveni, au realizat o alternativa plina de prospetime si insolit celui mai tabu program globalizant: Mc Donald's.

Daca in Grecia antica, din treapta in treapta, s-a decantat canonul un “instrument stiintific” de control asupra frumosului-valoare, acum in timpurile moderne, democratice, libere, anti-canonice, criteriile de selectare valorice au alte parcursuri, ne-scrise, ne-cuantificabile, de consens.

Cine iti da dreptul astazi sa spui urat sau frumos. De fapt nici nu poti sa fi astazi maieutic. Cuvintele prin care critici sunt mai sofisticate, discursul trebuie sa fie polisemantic ca sa priceapa si cel pe care-l critici. Cel care promoveaza arhitectura care nu ne place este incult!? Ca atare trebuie sa-l articulezi. Sa folosesti un limbaj pe care sa-l inteleaga si in acelasi timp plin de subintelesuri care trimit la cititorul avizat. Cititorul vizat si cititorul avizat. Arhitectura de masa si arhitectura culta.

Propunandu-i unui investitor un imobil de birouri (cladire de speculatie imobiliara) o culoare pentru fatada, gri (un gri frumos a fost replica mea pentru el, nu gri rau, cool, a fost in sinea mea), mi-a replicat ca nu merge cu mainstream-ul. Criteriilor lor de constructie sunt cele ale drumului minim, o abatere minima de la ce a "mostenit" de curand ca similar cu ce vrea sa faca. Din astfel de insumari de apropieri se scrie si fila la zi a istoriei arhitecturii inalte. Arhitectul de investitor si arhitectul de arhitectura au facut aceeasi scoala, au invatat dupa aceleasi manuale, s-au uitat la aceleasi reviste. In mod normal ar trebui sa aiba aceleasi prezente in arhitectura.

La Tokyo fiind nevoit sa aleg intre o excursie pe Muntele Fuji .... Si vizita in centrul Shibuya, am ales fara ezitare experienta urbana, alegerea care avea sa se dovedeasca inspirata, Fuji a fost toata ziua invaluit in ceata iar drumul spre Shibuya Center a fost pentru mine o mare bucurie. De la Hotelul New ..... pana la Shibuya erau 4 km. Initial am vrut sa fac primul drum cu metroul dar orientare dificila din cauza indicatiilor din subteran care erau in marea majoritate in japoneza, am renuntat. Drumul pe jos. 1 km, 2km, 3km. La indicatorul cu km 3 pe drumul ..... am zarit in lungul unei strazi ( ) o imagine cunoscuta. Magazinul Prada desenat de Herzog si De Meron. O plasa cu ochiuri mari rombice se zarea peste celelalte case de 2-3 nivele. Pana la Prada, o surpriza-magazinele Myaka. Rafinement, pliuri, culori, pardoseala din parchet neslefuit. Preturi mari. Mi-ar place o supra-gluga, alb cu modele florale negre. Probez un sacou. Mic.

Why are you from?

Romania. Design Aichi 2005. Ma mai gandesc. Voi reveni.

Cladirea Prada face diferenta in zona. Ce cariera a facut si in Romania expresia "face diferenta". Am auzit adesea aceasta expresie in declaratiile unor fotbalisti: Cutare jucator a facut diferenta. Intregul cartier are ca destinatie case de moda. Taietura valului cu cele 6-7 nivele de la Prada era completata in aceeasi linie in terenul din jur si in zidurile-gard ce-l incorporau.

....., linia curba descompusa dupa planuri ....., avionul de lupta American "imobil" radar, automobilul Megan 2.

Interiorul Prada era o combinatie de anii '60 cu ramasite minimaliste: rafturi in plastic alb in forme care curg, TV-uri prinse in tentacule, mese joase din fibra de sticla translucide, pardoseala in alb lucios dur cu mocheta in care se afunda piciorul. Imaginea excellent sustinuta de la detaliile din interior si pana la amenajarea spatiala exterioara.

....., casa de moda a Japoniei, cu nume ..... Retrasa la parterul unui imobil inchis la culoare

“Looking for a window with blue spots – mi-a spus vanzatoarea de .....

Daca de la Prada nu ma tenta nimic din cauza unui look classic in pofida insertiilor de ultima ora (lantisoare si .....) iar de la Myake as fi cumparat totul, la ..... Ceea ce propuneau era mai mult de privit decat de purtat.

De altfel reflectii pe tema modei, mult mai incitante, aveau sa-mi provoace parcurgerea etajelor din “Shybuia 109”, turnul ..... caselor de moda “.....” ale teaen- ..... la japonezi. Pustime sofisticata si decadenta. Par taiat in benzile desenate japoneze, cizmulate in plina vara, combinatie de plasticuri strech, lucitoare, cu dantele si accesorii Swarovski. Ceea ..... de imagine din Romania, le imputa tinerilor de la noi care insa ..... ca un fotbalist si anume un mod de a “purta” toate marcile inspirate pe un singur T-short era la ordinea zilei si in Japonia.

Aglomeratia Shibuya parea ireala. Desprinsa parca din filmele SF.

Cladiri in sticla si aluminiu, panouri electronice cat ins ape care in plina ziua se citeau reclame ca noaptea la TV, puhoi de lume, imens de multa lume. Mie imi place. Era o imagine urbana tare.

Italia prin Croatia – septembrie 2004

Era primul drum printr-o fosta republica din confederatia iugoslava.

Am descoperit cu surprindere un oras, Zadar. Fosta “colonie” venetiana, are in zona cetatii similitudini izbitoare cu topologia urbana venetiana dar ceea ce este mai fascinant a fost descoperirea la “subtioara” sitului istoric a unui ansamblu de cladiri de sorginte rationalist ape care nu am putut sa le situez cronologic. Avea influente teragiene da nu am putut sa-mi dau seama daca au fost realizate in anii 1930 sau imediat dupa razboi. D e fapt aceasta alaturare, completare, aceasta citire de loc sit imp architectural divers, m-a bucurat enorm si m-a determinat sa introduc zadarnic in panopia mea de oase in-semnate.

Dupa o jumatate de an de calatorii doar cu avionul (Beigia, Suedia, Japonia), a doua jumatate cu masina (Turcia, Italia) mi-a readus in memorie drumurile de tip Dinescu, cu postalionul (masina) prin Europa, drumuri care in loc de ore (cu avionul) dureaza zile care se transforma impreuna cu sejurul in saptamani.

Avantajul drumului cu postalionul (masina) consta in timpul acomodarii si de ce nu al reflectiei pe si la parcurs. Avionul cu tot angrenajul de fragmentary conexe (Taxi, 2 ore imbarcarea, decolarea, aterizarea, verificarea, esca, reimbarcare, taxi, hotel, etc.) nu-

ti ofera in afara reducerii de timp, acel ragaz al asternerii la drum. Acea comoditate de a lua cu tine in masina o parte din "acasa". Acea usurinta de a baga in masina parti din locurile ce le parcurgi.

Zadar-Ancona cu feribotul (7 ore) pentru mine este echivalentul vagonului de dormit Bucuresti-Deva dar si aducerea aminte a drumurilor cu trenul Bucuresti-Slatina din perioada santierului pentru Casa de Cultura a tineretului. Plecam din Bucuresti pe la 12 noaptea si ajungeam in Slatina dimineata pe la 5-6. Legatura era ceva de cosmar, un tren personal cu oprire in toate statiile si cu popasuri lungi prin gara Pitesti. Slatina-Bucuresti ceva in jur de 160 km – 5-6 ore. Paris-Tokyo in jur de 10.000 km – 11-12 ore.

De altfel din noile rute Tokyo cu avionul sau Turcia cu masina nu ma satur de angoasa plecarii/sosirii inainte de sculatul cocosilor. Ora 4-5 dimineata cand trebuie sa pleci spre aeroport ca sa prinzi imbarcarea sau spre vama Giurgiu ca sa nu prinzi schimbarea de tura, este o ora de cosmar cand ar trebui sa fie o ora de vis.

Roma dupa multi ani de la prima vedere, arata desigur neschimbata. Milenarele monumente au ramas la locul lor iar ..... de turisti le strabat in continuare cu aceeasi asiduitate. Cand nu esti inregimentat ai posibilitatea sa privesti acele coloane disciplinate care urmeaza trasee fixe. Pe aeroportul din Amsterdam poti urmarii echipajele care printre multimea haotica de sositi-asteptati-plecati, care de care mai buimaci, strabat in mod riguros aeroportul, carand pe rotile micile lor bagaje-diplomat-de-pilot. Cam aceeasi impresie ti-o dau si grupurile de turisti cu ghid la Roma. ...., unul dupa unul, se deplaseaza la semnul maini-ridicat-cu-ceva al ghidului spre minunatiile vasului antic:

Acesta este forumul din timpul lui Traian, cel mai mai sic ea mai, inainte de si dupa ce ....

Adesea insa esti dezamagit de ce poti vedea. Fatada cutare plat este in refacere, celebra piata este ocupata de tarabe iar culoarea si putina "arcelor" case din ..... lui de ..... au fost de curand pastelizate.

Venit, pe jos, dupa un lung tribute platit vestigiilor romane, in Piata Naovira.

-“Sa vezi ce minunat este spatial din Piatra, sa vezi cum fanturile articuleaza, cladirile ritmeaza dar ceea ce am descoperit eu in Piata cand am fost in 1988 acea textura a castelor anonime ce constituie ....., textura data de vibratiile si umbrele ....., culoare spalacita a “pamanturilor” rosiiatice de pe fatade, misterul anilor care au trecut peste acele case si care se citeste in aceasta suprapunere de tencuieli cojite ...”,

Cu toata regia de rigoare pentru revelatie (mana la ochi, condus persoana iubita ca pe orbi prin straduta care “descinde”, texte, etc, dar peste o aglomeratie de corturi, tarabe,

si zgomot de talcioc (vezi Obor, zona cu suruburi si accesorii de baie). Doi ambulanti se bateau, altii o suta cereau sau iti vindeau ceva iar acele “case metafizice” erau vopsite de curand in tonuri plate, calde si omogene.

Noroc cu Piata din fata Pantheonului, care fiind mai mica a scapat de furia comerciantilor si de ce nu a comercialului (sic!) reusind, la o masa, sa refacem scena de mare effort a lui Greenway din filmul “Burta arhitectului”. Arhitectii, cu furculita, farfurie sib ere-sampanie-vin, stand fata in fata cu Pantheonul: imens, coplesitor, vechi, puternic, rotund, static, caramidos, cavenos, luminos.

Roma si romanii. La tot pasul am intalnit “rude”: gangsterul, camerista, chelnerita, cersetorul, copilul strazii dar si coloana lui Traian, urmele talpilor soldatilor ce au cucerit Dacia.

Cazare la o excelenta pensiune-art-hotel: Residence Barberini. Probabil un imobil de locuit cu 7 nivele transformat in hotel cu apartamente si galerie de arta. Camerele nu foarte mari, dar luminoase, cu mobile franceza,.....

Siena si San Gimignano – doua extraordinare experiente spatiale.

Siena, rivala in istorie a Florentei pentru suprematie asupra Toscanei.

Stau pe jos, culcat pe pardoseala din caramida, ma inunda o bucurie de spatiu bine construit. Cata liniste si forta in acelasi timp. Rezolvarea tehnica a preluarii apelor de suprafata din piatra in panta din fata ..... din ..... S-a metamorfozat intr-un tot continuu. Dealul, panta, piata, palatele, casele, luminile, culorile, texturile – siena aesa. Realitatea care taie filmul. Realitatea care trece dincolo de real si devine décor. Decorul care nu intra in film. Ma deranjeaza crenelurile Signoriei. Sunt prea decorative. Par un décor.

Planurile orasului: trasee concentrice pietei, la niveluri diferite, toate alimentand piata dar avand si sens propriu. Oras mic, dominat de stradute si de turisti.

San Gimignano, repetarea experientei spatiale sieneze la alti parametrii spatiali. O multime de turmi, in aparenta fara alta destinatie decat in a reprezenta puterea ctitorului, rasar dintre ziduri si acoperisuri. Inlantuire de pietre, strazi in panta, scari monumentale. Teatru dupa teatru. Teatru in teatru. Si o minunata galerie de arta: Galleriacontinua. Un fost teatru transformat in galerie de arta. Cabina tehnica din fundalul supantei, supanta printr-un perete de sticla, transparent si puternic luminat, este loc pentru ....., biblioteca, observare, informare.

Pe scena, o instalatie-obiect-cocun a lui Chen Zhen, pe un punct un tablou Marina Abramovici, benzi Daniel Buren in foaier, Anish Kapoor, Italo Zuffi.

Florenta, abordata dupa Siena si San Gimignano isi castiga cu greu locul pentru noi experinte spatial-urbane.

Esplanada-piata din fata Palatului Pitti recompune atmosfera de liniste si predispozitie spre contemplare intalnita in celelalte doua spatii-teatru toscane.

Hotelul Villa Betania in pofida situarii in zona verde a parcurilor Boboli si Bobolini si a look-ului interior ca la matusa bogata ..... nu reuseste sa ne introduca in atmosfera florentina.

De altfel nici hotelul UNA, design-at de Fabio Novembre si prezentat de el ca o arhitectura "medium of communication" nu m-a impresionat in mod deosebit. Mozaicul de Bisazza al suprafetelor continue (pardoseala-pereti-tavan) cu motive florale, folosit adesea de Novembre, pe mine ma trimite cu gandul spre desenele pe hartie "milimetrica" ale mamei cand isi pregatea modele pentru "lucru de mana" (cusaturi cu motive nationale). Art hotelurile sunt alternative la odinea zilei a incercarii de a iesi din rutina amenajarii hoteliere. In marea majoritate hotelurile de 4-5 stele abordeaza nu o imagine pe gustul "micii burghezii", ceva intre salonul francez si cafeneaua vieneze, care sa creeze o atmosfera "de bun simt", "cu gust" si dragut. In urma cu ani lan Schragger si Philippe Starck au inceput colaborarea in reinventarea unor spatii hoteliere care in deradere tocmai aceste "tabieturi ambientale" ale hotelurilor clasice. Chiat lan Schragger nu a rezistat cand "reinventare" a fost dincolo de limita "acceptabilului" alternative atunci cand reinventarea propusa de Rem Koolhaas l-a adus in postura "Patul lui Procust".

Calatoria – motiv de barfe arhitecturale

Bologna – targul de ceramica, imposibila acumulare de informatie. Sute de standuri si producatori, mii si milioane de nuante, culori, texturi. Anterior targului, o incantare, vizitarea vilei show-room de la .....

O adevarata vila Toscana, intr-o imensa gradina gazonata.

Panouri de prezentare in rame late din tabla-de-aducere-aminte.

Florenta-Salvatore Fenagamo-WimWenders, imagini fotografice refacand un parcurs creatii de exceptie: wings of Desire, renasterea tangoului cubanez sau The Milion Dollar Hotel.

Trebuie sa ai geniul lui Philippe Starck sa sti sa folosesti matricele "obosite" (draperii de plus, poleiala de aur, piticii din gradina, plăcaje de marmura) din ansamblul hotelului cu papion si joben. Altfel, nimic nou sub soare, reinventare se transforma l "déjà vu" inca

inainte de a fi vazut. Iar acest caz incepe sa se generalizeze. Art hotelul fara Philipp Starck este greu de realizat pentru ca iti trebuie o alta punere in pagina a acelorasi accesorii, oglinzi "venetiene" gigantice, candelabra de crystal, "galeuri" hiperbolizate.

La Roma, art hotel se vrea din aceasta serie scurta darn u este decat o serie palida: un inceput interesant de culoar "imbracat" in alb se risipeste intr-un exces de "opera de arta".Inceput

Incetul cu incetul, vazand, selectand, lucrand se instaureaza in individ spiritul critic avizat. Un anumit mod de a judeca, clasifica, promova arhitectura. Acest anumit mod este fluid dar in acelasi timp se aduna intr-o constelatie de valori.

Decantarea valorii se face prin canalele specifice artei dar in acelasi timp la "adevarul" arhitecturii contribuie tehnica si tehnologie. Literatura de specialitate decanteaza si promoveaza acele lucrari care constituie in final referinta si excelenta. Nu putem sa ne "facem" alte criterii, locale, autarhice, decat cele ale valorilor universale.. Raportarea la valorile universale sunt singurele instrumente de selectie a valorii si in cultura natinala. Nu de mult am vazut la televizor un personaj local care-si promova o ctitorie dupa criterii personale lipsite de orice raportare la ceea ce inseamna valoare:

"Acesta lucrare o sa ia cele mai mari premii de arhitectura pentru ca este toata in granit, marmura si uitati ce ferestre mari are".

Cam acestea erau criteriile personale de trimitere insa spre confirmarea valorii prin premii de arhitectura.

Premiile de arhitectura locale, nationale, fara "consens" pe palierul universal devin criterii lipsite de sens in lumea in care ne situam. Arhitectura din Romania are valoare si este racordata la criteriile specifice de comparare si situare in universal.

Confirmarea gandurilor personale daca nu se face prin regasirea lor in literaturae de specialitate mondiala, nu poti sa emiti judecati de valoare.

De ce aceasta nevoie acuta de valoare?

Pentru ca istoria culturii si a civilizatiei se scrie cu valori.

Analizand Atlasul mondial am constatat un continuu estetic indiferent de situarea geografica. In special locuinta individuala selectata pe criterii geografice transmite o imagine trans-frontaliera a arhitecturii "de membrana".

Casa de piatra a fost inlocuita cu casa de panou. Estetica blocului de zidarie a fost inlocuita de estetica articulatiei subansamblurilor. Arhitectura care modela locul a fost inlocuita cu arhitectura modelata de peisaj.

Deschizi o carte, un album, o revista de arhitectura si regasesti acele imagini din acest “nor” de interes.

Astazi arhitectura de valoare se constituie din zeci de realizari care nu dau un clinet, nu se supun unor canoane scrise dar se regasesc intr-un consens de constituire a valorii.

Atomizarea stilurilor, a realizarilor cu valoare este alternativa la dinamica extraordinara a “comercialului”, a gustului comun, a liniei de minima rezistenta, a “cumpararii” moralei de catre establishment.

Comercialul isi doreste sa transforme imediat un obiect indiferent de valoare in obiect de vanzare. Vanzare in exces face ca un obiect de valoare sa-si piarda din valoare prin repetare. Unicitatea gestului artistic este parte din valoarea sa.

Vad aici ceva, imi place, ceea ce imi place se confirma in revista AA, El Croquis, Japan Architect, X sau Y, regasesc apoi intr-o expozitie la Centrul Pompidou, la Muzeul Quentz in Viena sau la Bienala de la Venetia adesea imaginea fara nume iar ceva mai tarziu acea imagine fara nume vehiculata un timp prin carnetele de specialitate capata un nume: Jean Nouvel, Herzog etc. (luate din Atlas).

Mas-media si in special televiziunea ar avea un rol important in promovarea acelor pareri care au discernamant daca ar fi pregatite. Din pacate kitsch-ul este adesea promovat prodromo, decorul, vorbirea, tematica sunt adesea repere subculturale. Vezi decorul emisiunilor care preiau un cadru kitsch promovand estetica bucatariei de vara, impanzit de perdelute, cutiute, dulapioare, inimioare.

Un interlocutor situat in decor kitsch este indirect receptat si prin imprumut de situare: “spune-mi langa cine stai ca sa stiu cine esti.”

Eu cred ca noi gresim consideram casele tiganesti din Romania, asa zile castele tiganesti, ca fiind Kitsch. Aceste case sunt expresia reprezentativa a unei culturi minore care se exprima in cadrul culturii romanesti. Nu sunt de blamat ci din contra ar trebui pe larg analizat acest fenomen care a aparut dupa 1990 si este probabil cea mai evidenta manifestare a libertatii de expresie din societatea romaneasca. Decenii la rand ingradirea drepturilor la expresia libera a facut ca un grup etnic considerat nomad sa nu-si poata realiza cadrul de viata sperat. De aceea fenomenul este cu atat mai interesant cu cat este expresia de situare in sedentar a unor oameni care mult timp au avut modelul de locuire mobil si efemer. O faza intermediara, reprezinta asezarea rromilor la marginea satelor si a oraselor. Nu stiu daca aceasta asezare era dictata din considerente de persecutare etnica sau constituia o forma de semisedentarism, situarea in acel spatiu de interval intre camp si asezare. In Rasnov exista de multa

vreme la marginea dinspre munti a orasului un loc numit Sectorul 18 unde se insirau de-a lungul drumului, intre drum si parau, case de slaba factura materiala, dar prin anii 1950 erau deja case din caramida nearsa, facuta in tipare, din lut si paie. Aveau insa culoare, Erau vopsite in fiecare primavara in culori pe care noi le numeam tiganesti (mov, albastru, verde, galben). Era probabil modul de a se reprezenta si diferentia si totodata de a compensa marginalizarea.

Kitsch poate fi considerata acea casa care imprumuta elemente de expresie de la casele tiganesti dar care nu este locuita de oameni apartinand acestui grup etnic. Casele tiganesti s-au cristalizat intr-un model semicoerent in sensul ca apar inca migritii formale dinspre casa burgheza. Dar in ansamblu prin supralicitarea acoperisului din tabla, printr-o expresie complet libera a dispunerii materialelor pe fatade, prin "ridicarea" de la sol cu scari somptuoase casa tiganeasca s-a "asezat" in cultura etniei. Grav pentru cultura romana este abandonarea modelului occidental si a apropierei de modelul oriental. Casa tiganeasca fiind o structura formala de puternica expresie orientala deplin justificata de "nostalgia" asiatica a rromilor.

Arhitectura culta cristalizand balansul occident-orient al "palatelor" brancovene a avut o buna inraurire asupra conacelor boieresti din secolele XVIII-XIX. A urmat modelul Carol I al "caselor de fronton" determinat de infuzia de mesteri germani si italieni din cartiere instarite dar si de puternica inraurire formala si culturala a edificiilor publice facute sub patronaj spiritual francez. Iar asezarea Romaniei in lumea occidentala s-a fundamentat prin sincronismul modern al anilor 1920-1930 (vezi AA- arhitectura moderna).

Cu atat mai inexplicabila este astazi orientarea caselor de locuit la curte (asa numitele vile) spre modele orientale. Abandonarea modelului parizian in favoarea celui din Istanbul este mai mult decat o curiozitate, este o alterare a unei averi culturale si spirituale lasata mostenire de predecesorii nostri. Este desigur un fenomen care vine din incultura celui ce-si face casa. Locuind intr-o casa care apartine ca imagine grupului etnic a rromilor chiar fara sa vrei adeva sa aderi la acest grup. Imprumuti prin expresia casei tale modul lui de a se exprima si de a se reprezenta. Dar fiind lipsit de fondul formative care i-a dat expresia (sufletul tiganului, toata zestrea si bogatia sa spirituala) modelul ales ca reprezentare este o coaja fara miez. Traind zi de zi in acea coaja, miezul se va modela cojii. Posesorii de modele de locuire improprii grupului de care apartin vor fi identificati ca apartinand grupului de imprumut.

Tigani sunt pitoresti si adevarati in hainele lor, au prestigiu ca-si apara interesele insemnele grupului minoritar iar noi printr-o inteligenta cooperare, analiza si situare trebuie sa facem delimitarile in interesul culturii si al societatii romanesti.

Cu cat fenomenul imprumutului formal de la grupul minoritar este mai mare cu atat insasi cultura romana este in pericol de a fi identificata de catre cultura occidentala cu cea a grupului minoritar.

In acest sens Tokyo este interesant prin unitatea si continuitatea imaginii arhitecturale de la periferie si pana la centru. Nu exista acea diferentiere puternica, ca la multe orase europene intre periferie si centru. Aceasta se datoreaza in primul rand permanentei primeniri a spatiului construit in secolul XX dar si atentiei acordate fatadei indiferent ca este coaja unui antrepozit sau este arhitectura spatiului reprezentativ.